СУЧАСНІ ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 346.2:347.724(477)

Я. О. КОРОТАШ,
аспірант Міжрегіональної академії
управління персоналом

ФІНАНСОВІ САНКЦІЇ ЗА НЕВНЕСЕННЯ ВКЛАДУ ДО СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

Стаття присвячена проблемі застосування фінансових санкцій у випадку невнесення учасником вкладу до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю. Здійснено комплексний аналіз законодавства, законопроектів, судової практики та наукових праць, за результатами якого обґрунтовано недоцільність повернення таких санкцій до вітчизняного законодавства.

Ключові слова: товариство з обмеженою відповідальністю, статутний капітал, вклад до статутного капіталу, невнесення, фінансові санкції.

Постановка проблеми. Питання застосування фінансових санкцій до учасників товариства з обмеженою відповідальністю, що не внесли свого вкладу до статутного капіталу, залишається дискусійним та актуальним упродовж тривалого часу. Так, протягом певного періоду законодавство передбачало наявність таких санкцій, які згодом (в тому числі через критику науковців та незначну практику застосування) було виключено. Останнім часом серед законотворців та науковців почастішали думки про повернення відповідних норм до вітчизняного законодавства. У зв'язку з цим метою даного дослідження є визначення доцільності та необхідності законодавчого закріплення застосування фінансових санкцій до учасників товариств з обмеженою відповідальністю, що несумлінно виконують свій обов'язок із внесення вкладу до статутного капіталу товариства. Об'єктом даного дослідження є сукупність правовідносин, які регулюють правовий статус накладення фінансових санкцій за невнесення вкладу до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю. Предметом даного дослідження виступають норми українського законодавства, що встановлюють відповідальність за невнесення вкладу до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю, а також судова практика, актуальні законопроекти та наукові праці з цього питання. Слід зауважити, що цього **питання у своїх працях торкалися вітчизняні науковці** (зокрема, В. М. Кравчук та І. В. Спасибо-Фатєєва), окрім того, розроблено ряд законопроектів, що в більшій чи меншій мірі стосуються його.

Виклад основного матеріалу. До середини 2007 р. ч. 3 ст. 52 ЗУ «Про господарські товариства» передбачала, що «учасник (товариства з обмеженою відповідальністю) зобов'язаний повністю внести свій вклад не пізніше року після реєстрації товариства. У разі невиконання цього зобов'язання у визначений строк учасник, якщо інше не передбачено установчими документами, сплачує за час прострочки 10 відсотків річних з недовнесеної суми» [1]. У 2007 р. на підставі Закону №997-V [2] цю норму було виключено, хоча схожа санкція, що накладається на акціонерів, які не оплатили повну вартість акцій акціонерного товариства (передбачена ч. 2 ст. 33 ЗУ «Про господарські товариства») не втратила чинності та залишається актуальною. У чому ж причина такого підходу законодавця?

Розглядаючи нечинну редакцію ч. 3 ст. 52 ЗУ «Про господарські товариства», можна дійти висновку, що вона не передбачала обов'язку товариства вимагати від недобросовісного учасника сплати відсотків річних (якщо такі було передбачено статутом) та/або звертатися до суду за захистом свого порушеного права. Аналіз норм, що регулювали та регулюють компетенцію органів товариства з обмеженою відповідальністю, дає можливість зрозуміти, що накладати санкцію та обраховувати розмір відсотків річних мав виконавчий орган. Враховуючи те, що право призначати та відкликати виконавчий орган належало (і належить) загальним зборам учасників, закономірно виникає питання щодо його незаангажованості при здійсненні нарахування відсотків річ-

© Короташ Я. О., 2016

них. Особливо яскраво постала ця проблема в контексті того, що здебільшого товариства з обмеженою відповідальністю створюються та існують з невеликою кількістю учасників, які пов'язані між собою спільними інтересами та домовленостями. Слід зауважити, що акціонерним товариствам здебільшого ця проблема притаманна в меншій мірі як через складнішу структуру управління, так і через більшу кількість учасників.

Практика (зокрема, судова) використання цієї санкції є надзвичайно бідною – так, в Єдиному державному реєстрі судових рішень зустрічаються лише поодинокі рішення про її застосування. Для прикладу можна навести Постанову Вищого господарського суду України від 25 грудня 2007 р. по справі №30/167, якою залишено без змін рішення двох попередніх інстанцій і задоволено вимогу товариства з обмеженою відповідальністю про стягнення з недобросовісного учасника десяти відсотків річних від невнесеної вчасно частки до статутного капіталу [3]. Правда, аналіз цієї постанови дозволяє виявити одну цікаву деталь – учасник товариства, що неналежно виконав свій обов'язок по внесенню вкладу, володів часткою у розмірі лише 29,33%. Зважаючи на те, що такий розмір частки не надає значного контролю над діяльністю товариства, можемо ще раз впевнитись у правильності вищенаведених припущень.

В. М. Кравчук вважав, що встановлення в Законі нарахування відсотків річних як засобу для запобігання недовнесення вкладів «призвело до існування багатьох господарських товариств з недосплаченими капіталами». Зазначаючи, що «закріплена в Законі санкція невдала, оскільки не має ні карального, ні компенсаційного характеру», він також додавав, що «за теперішньої економічної ситуації учасникам може бути навіть вигідно сплачувати 10% річних, ніж сплатити вклад» [4, с. 73].

На додачу до згаданих вище недоліків, подекуди податкові органи включали до складу валових доходів товариства цих десять відсотків, які товариство навіть не нараховувало (адже такого обов'язку для нього прямо передбачено і не було), а учасник, відповідно, не сплачував. Тим не менш, суди здебільшого ставали на сторону платників податків та визнавали дії органів податкової неправомірними [5].

Враховуючи все перелічене, в 2007 р. вже згаданим Законом №997-V санкцію у вигляді нарахування відсотків річних за невнесення вкладу до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю було виключено із законодавства, натомість включено положення (ідентичне за змістом тогочасній редакції абз. 2 ч. 3 ст. 144 ЦК України), яким передбачалося, що у випадку несплати повністю учасниками товариства своїх вкладів «товариство повинне оголосити про зменшення свого статутного капіталу і зареєструвати відповідні зміни до статуту в установленому порядку або прийняти рішення про ліквідацію товариства» [2; 6]. У 2011 р. ч. 2 ст. 52 Закону «Про господарські товариства» та абз. 2 ч. 3 ст. 144 ЦК України змінено ще раз [7] (ця редакція є чинною станом на сьогодні) – зокрема визначено, які саме рішення можуть приймати загальні збори учасників товариства у випадку зменшення статутного капіталу. На жаль, ці норми не виконали роль компенсатора і так і не стали ефективним стримуючим засобом від порушення учасниками товариств своїх обов'язків (причини цього розглядалися в попередній праці [8]), окрім того, їхня дія поширюється лише на первинне формування статутного капіталу та жодним чином не охоплює відносини, що виникають у зв'язку з невнесенням додаткових вкладів.

У зв'язку з цим спочатку в науковому середовищі, а потім – і серед законотворців почали поширюватися думки про необхідність повернення до законодавства фінансових санкцій за невнесення вкладу до статутного капіталу. Наприклад, І. В. Спасибо-Фатєєва зазначала таке: «Внесення вкладу, будучи обов'язком учасника та існуючи в договірних правовідносинах, має виконуватися належним чином. В протилежному випадку має йтися про відповідальність. Натомість з ч. 3 ст. 144 ЦКУ не випливають майнові негативні наслідки, які тягне за собою невиконання особою обов'язку зі своєчасного внесення вкладу. В цій нормі лише вказується на можливість загальних зборів щодо прийняття рішення про виключення учасника, який не вніс (не повністю вніс) свій вклад, про зменшення статутного капіталу ТОВ на невнесену суму або навіть про ліквідацію ТОВ. Між тим не завадило б учасника, який не вніс або не повністю вніс свій вклад, притягнути до майнової відповідальності, яка зазвичай настає за невиконання (неналежне виконання) грошового зобов'язання» [9, с. 11].

Слідуючи цій позиції, в проекті Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» №2011-1 (нещодавно виставлений Державною регуляторною службою України на повторне публічне обговорення) запропоновано встановити неустойку за невнесення учасником вкладу до статутного капіталу. Відповідальним за нарахування неустойки пропонується визначити виконавчий орган товариства, який також повинен визначати додатковий строк, необхідний для погашення заборгованості учасником (але не менше одного та не довше трьох місяців). Проект передбачає, що приймати одне з рішень, аналогічних передбаченому ч. 2 ст. 52 Закону «Про господарські товариства», загальні збори учасників можуть лише у випадку, якщо недобросовісний учасник не погасив свою заборгованість по внесенню

вкладу протягом наданого додаткового строку [10]. Схожу концепцію пропонують автори проекту Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», що виставлений на обговорення Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, – відмінність полягає в тому, що останній залишає за учасниками право передбачати в статуті товариства можливість застосування неустойки та встановлювати її розміри; окрім того, скорочується додатковий строк для погашення заборгованості (не довше ніж тридцять днів, мінімальна межа не встановлена) [11].

Аналізуючи ці пропозиції, можна відзначити такі їх недоліки: по-перше, законом встановлено доволі тривалий строк для формування статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю (1 рік), якого достатньо для внесення будь-якого виду вкладу. У зв'язку з цим надання учасникам додаткового часу видається недоцільним, особливо враховуючи той факт, що учасник може так і не внести вкладу та продовжуватиме перебувати у складі учасників товариства з певним обсягом прав аж до прийняття загальними зборами учасників рішення про його виключення/зменшення розміру його частки. По-друге, покладення на виконавчий орган обов'язку із нарахування неустойки за невнесення вкладу не гарантуватиме добросовісного виконання ним цього законодавчого положення, що яскраво засвідчила практика застосування нечинної редакції ч. 3 ст. 52 Закону «Про господарські товариства». Не сприятиме її покращенню навіть те, що вищенаведені законопроекти передбачають проведення загальних зборів, на яких вирішуватиметься доля учасника, що не вніс (вніс не повністю) вклад до статутного капіталу товариства, після завершення наданого додаткового часу – обмеження по врахуванню голосів такого учасника стосуватиметься лише питання про його подальшу долю, в той час як при вирішенні всіх інших питань (наприклад, про відкликання директора товариства) недобросовісний мажоритарій матиме змогу нав'язати свою волю всім іншим учасникам товариства. По-третє, недієздатність положень ч. 2 ст. 52 Закону «Про господарські товариства» та абз. 2 ч. 3 ст. 144 ЦК України зумовлена відсутністю законодавчого механізму їх імплементації [8, с. 285], внесення відповідних змін до законодавства, а також поширення дії цих норм на відносини, що виникають у зв'язку з невнесенням додаткових вкладів дозволить створити дієвий важіль протидії недобросовісним учасникам. На противагу цьому санкція у вигляді нарахування відсотків річних на невнесений учасником вклад існувала тривалий період часу та не потребувала для застосування жодних додаткових інструментів – про це свідчить та нечисленна судова практика, що з'явилася із спорів про її застосування. Тим не менш, її існування жодним чином не допомогло виправити ситуацію із існуванням значної кількості товариств з несформованими статутними капіталами.

Висновки. Підсумовуючи, зазначу, що законодавство тривалий час передбачало наявність фінансової санкції у вигляді сплати 10 відсотків річних (якщо інше не передбачалося статутом) з суми невнесеного учасником товариства з обмеженою відповідальністю вкладу до статутного капіталу. В той же час наявність значної кількості недоліків, а також відсутність реального впливу на добросовісне формування статутних капіталів товариств з обмеженою відповідальністю та надзвичайно бідна практика застосування призвели до виключення в 2007 р. цієї санкції із законодавства. Запропоновані законодавцем компенсатори не змогли вирішити проблему своєчасного формування статутного капіталу товариств з обмеженою відповідальністю через відсутність закріпленого механізму їх реалізації. У зв'язку з цим почали з'являтися пропозиції науковців та законотворців про повернення фінансових санкцій до вітчизняного законодавства. За результатами проведеного дослідження можна дійти висновку про недоцільність таких кроків, адже фінансові санкції показали свою неспроможність вирішити проблему своєчасного сформування статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю. Натомість доречно законодавчо закріпити механізм для повноцінної реалізації норм, що регулюють виключення чи зменшення обсягу корпоративних прав недобросовісного учасника товариства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про господарські товариства : Закон України від 19 верес. 1991 р. № 1576-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
2. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України : Закон України від 27 квіт. 2007 р. № 997-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2007. – № 33. – Ст. 1081.
3. Постанова Вищого господарського суду України від 25.12.2007 по справі № 30/167 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1332784.

4. Кравчук В. М. Відповідальність за порушення учасниками обов'язків з формування статутного капіталу / В. М. Кравчук // Право України. – 2007. – № 10. – С. 73–75.
5. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 25.04.2007 по справі № К-13685/06 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/943940.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури започаткування підприємництва : Закон України від 21.04.2011 № 3263-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 43. – Ст. 1863.
8. Короташ Я. О. Визначення кворуму загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю у випадку невнесення учасником товариства свого вкладу до статутного капіталу / Я. О. Короташ // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – № 71. – С. 280–288.
9. Спасибо-Фатєєва І. В. Права учасників товариства з обмеженою відповідальністю / І. В. Спасибо-Фатєєва // Укр. комерц. право. – 2012. – № 12. – С. 7–13.
10. Проект Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 25 січня 2013 р. № 2011-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1? pf3511=45557.
11. Проект Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=58e908fa-bf79-4303-880b-2a4304bc1436&title=ProektZakonuUkrainiproTovaristvaZObmezhenoiuTaDodatkovoiuVidpovidalnistiu.

REFERENCES

1. Pro hospodarski tovarystva Zakon Ukrainy vid 19 veresnia 1991 N 1576-XII [On Corporations Law of Ukraine on September 19, 1991 № 1576-XII] (1991) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Supreme Council of Ukraine*, 49, 682. [In Ukrainian]
2. Pro vnesennia zmin ta vyznannia takymy, shcho vtratyly chynnist, deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy u zviazku z pryiniattiam Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 27 kvitnia 2007 N 997-V [On amendments and ceasing invalid some legislative acts of Ukraine in connection with the adoption of the Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine on April 27, 2007 № 997-V.]. (2007) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Supreme Council of Ukraine* 33, 1081. [In Ukrainian]
3. Postanova Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy vid 25.12.2007 po spravi N 30/167 [Resolution of the Supreme Economic Court of Ukraine of 25.12.2007 in the case № 30 / 167] *reyestr.court.gov.ua* Retrieved from: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1332784 [In Ukrainian]
4. Kravchuk V. M. (2007) Vidpovidalnist za porushennia uchasnykamy oboviazkiv z formuvannia statutnoho kapitalu [Responsibility for violation of duties of members of the authorized capital] *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine, 10, 73–75.* [In Ukrainian]
5. Ukhvala Vyshchoho administratyvnoho sudu Ukrainy vid 25.04.2007 po spravi N K-13685/06 [The decision of the Supreme Administrative Court of Ukraine of 25.04.2007 on case number C-13685/06] *reyestr.court.gov.ua* Retrieved from: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/943940 [In Ukrainian]
6. Tsyvilnyi kodekc Ukrainy: Zakon vid 16.01.2003 N 435-IV [Civil kodekc Ukraine: Law of 16.01.2003 number 435-IV] (2003) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Supreme Council of Ukraine*, 40–44, 356 [In Ukrainian]
7. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo sproshchennia protsedury zapochatkuvannia pidpryiemnytstva: Zakon Ukrainy vid 21.04.2011 N 3263-VI [*Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Supreme Council of Ukraine*] (2011) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Supreme Council of Ukraine* , 43, 1863 [In Ukrainian]
8. Korotash Ya. O. (2014) Vyznachennia kvorumu zahalnykh zboriv uchasnykiv tovarystva z obmezhenoiu vidpovidalnistiu u vypadku nevnesennia uchasnykom tovarystva svoho vkladu do statutnoho kapitalu [Definition of quorum the general meeting of the limited liability in the event of failure to make the company a member of its contribution to the share capital] *Aktualni problemy derzhavy i prava. – Actual problems of law,71, 280–288.* [In Ukrainian]
9. Spasybo-Fatieieva I. V. (2012) Prava uchasnykiv tovarystva z obmezhenoiu vidpovidalnistiu [The rights of members of a limited liability] *Ukrainske komertsiine pravo. – Ukrainian Business Law, 12, 7–13* [In Ukrainian]
10. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro tovarystva z obmezhenoiu ta dodatkovoiu vidpovidalnistiu» vid 25 sichnia 2013 N 2011–1 [Draft Law of Ukraine «On limited and additional liability» of 25 January 2013 r. № 2011–1] *w1.c1.rada.gov.ua* Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1? pf3511=45557 [In Ukrainian]

11. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro tovarystva z obmezhenoiu ta dodatkovoiu vidpovidalnistiu» [Draft Law of Ukraine «On limited and additional liability»] (n.d.) *.me.gov.ua* Retrieved from: http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=58e908fa-bf79-4303-880b-2a4304bc1436&title=ProektZakonuUkrainiproTovaristvaZObmezhenoiuTaDodatkovoiuVidpovidalnistiu [In Ukrainian]

Я. А. КОРОТАШ

аспирант Межрегиональной академии управления персоналом

ФИНАНСОВЫЕ САНКЦИИ ЗА НЕВНЕСЕНИЕ ВКЛАДА В УСТАВНЫЙ КАПИТАЛ ОБЩЕСТВА С ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ: ИСТОРИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ

Статья посвящена проблеме применения финансовых санкций в случае невнесения участником вклада в уставный капитал общества с ограниченной ответственностью. Осуществлён комплексный анализ законодательства, законопроектов, судебной практики и научных трудов, по результатам которого обоснована нецелесообразность возвращения таких санкций в отечественное законодательство.

Ключевые слова: общество с ограниченной ответственностью, уставный капитал, вклад в уставный капитал, невнесения, финансовые санкции.

Y. O. KOROTASH

Postgraduate of Interregional Academy of Personnel Managment

FINANCIAL SANCTIONS FOR NONPAYMENT OF CONTRIBUTION TO CHARTER CAPITAL OF LIMITED LIABILITY COMPANY: HISTORY AND APPLICATION PROSPECTS

Problem setting. This article is devoted to the problem of necessity of establishing in current Ukrainian legislation financial sanctions for nonpayment by company participants' contributions to charter capital of limited liability company. This is a quite burning issue due to relevant sanctions were prescribed in Law of Ukraine «On business companies» for quite a long time, but its application hadn't resulted in solving a problem with nonpaid contributions. To find out the reasons and decide if there is a need to return these sanctions back complex analysis of legislation, drafts of laws, judicial practice and works of domestic scientists was made.

Article's main body. Reason of such failure were analyzed in this article. Main of them are inappropriate way of imposition of sanctions (legislation obliged CEO (who is appointed and dismissed by general participants' meeting) to perform this obligation) and expediency of this sanction for unfair companies' participant (it was much easier to pay fine for nonpayment of contribution and stay as companies' participant instead of paying the whole contribution to charter capital of limited liability company). The abovementioned, as well as very rear practice of implementation of this sanction, resulted in its exclusion from legislation. Instead of it provision about the right of company participants to exclude the unfair participant / reduce his corporate rights were provided in Law of Ukraine «On business companies» and in Civil code of Ukraine. However, lack of legislation mechanism for their implementation had not led to positive result. Therefore, some scientists and state authorities proposed to set financial sanctions for nonpayment of contribution back – this is not a good idea due to their (sanctions) ineffectiveness, confirmed by long practice of their previous application.

Conclusions and prospects for the development. As a result, the decision about unreasonableness of return of financial sanctions to Ukrainian legislation was made. Instead of it, it was proposed to provide relevant legislation mechanism for full implementation of norms, governing the process of exclusion of unfair companies' participant / reduction his corporate rights. It is believed, that this remedy will be able to solve the problem of non-forming of charter capital in Ukrainian limited liability companies.

Keywords: limited liability company, charter capital, contribution to charter capital, nonpayment, financial sanctions.